

Identification and Prioritization of Heritage Value Assessment Criteria in Historic Buildings

1. Mozhdeh Soroush^{ID}: Department of Architecture, CT.C., Islamic Azad University, Tehran, Iran

2. Vahid Ghobadian^{ID*}: Department of Architecture, CT.C., Islamic Azad University, Tehran, Iran.

3. Shervin Mirshahzadeh^{ID}: Department of Architecture, CT.C., Islamic Azad University, Tehran, Iran

*Corresponding Author's Email Address: vahidghobad@iau.ac.ir

How to Cite: Soroush, M., Ghobadian, V., & Mirshahzadeh, S. (2025). Identification and Prioritization of Heritage Value Assessment Criteria in Historic Buildings. *Manifestation of Art in Architecture and Urban Engineering*, 3(3), 1-21.

Abstract:

In the field of architectural heritage conservation, the value-based approach has emerged as a contemporary paradigm that emphasizes the identification and safeguarding of the intrinsic values embedded within heritage assets and the alignment of conservation interventions with these values. However, a substantial portion of existing research has been limited to the typological classification of values through predetermined lists, and less attention has been devoted to developing a systematic framework capable of encompassing all components influencing the assessment of the heritage significance of historic buildings, as well as determining the relative importance of each criterion. To address this gap, the present study aimed to identify, classify, and assign weights to the criteria for assessing heritage values in historic buildings. Initially, using qualitative content analysis, a comprehensive set of criteria for evaluating heritage values was identified and subsequently organized into a three-level hierarchical structure consisting of groups, values, and sub-values. Finally, the relative weights of the criteria were estimated through an expert questionnaire and the application of the Analytic Hierarchy Process (AHP). The findings indicated that the set of criteria can be structured into five principal groups: "form and physical fabric," "socio-cultural," "contextual," "informational," and "economic-functional." Among these, the form and physical fabric group obtained the highest weight and was considered the most significant from a heritage value perspective, followed respectively by the socio-cultural, contextual, and informational groups. The economic-functional group received the lowest weight. Accordingly, the prioritization of conservation interventions should be grounded in the preservation of the physical fabric, meaning, and identity of the heritage asset, prior to functional and economic considerations.

Keywords: Historic buildings, heritage values, Analytic Hierarchy Process (AHP)

Received: 29 July 2025

Revised: 19 November 2025

Accepted: 25 November 2025

Published: 21 December 2026

شناسایی و اولویت‌بندی معیارهای ارزیابی ارزش‌های میراثی در بناهای تاریخی

۱. مژده سروش¹: گروه معماری، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

۲. وحید قبادیان²: گروه معماری، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. (نویسنده مسئول)

۳. شروین میرشاهزاده³: گروه معماری، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

*پست الکترونیک نویسنده مسئول: vahidghobad@iau.ac.ir

نحوه استناددهی: سروش، مژده، قبادیان، وحید، و میرشاهزاده، شروین. (۱۴۰۴). شناسایی و اولویت‌بندی معیارهای ارزیابی ارزش‌های میراثی در بناهای تاریخی. تجلی هنر در معماری و شهرسازی، ۳(۳)، ۲۱-۱.

چکیده

در حوزه حفاظت از میراث معماری، رویکرد ارزش‌محور به‌عنوان رویکردی نوین، بر شناسایی و صیانت از ارزش‌های نهفته در آثار و هدایت مداخلات حفاظتی مطابق با این ارزش‌ها تأکید دارد. با این حال، بخش عمده‌ای از پژوهش‌های موجود به گونه‌شناسی ارزش‌ها از طریق فهرست‌های از پیش تعیین‌شده محدود شده و کمتر به ارائه چارچوبی نظام‌مند با قابلیت پوشش تمامی مؤلفه‌های مؤثر در ارزیابی اهمیت میراثی بناهای تاریخی، و همچنین تعیین اهمیت نسبی هر یک از معیارها پرداخته‌اند. به منظور رفع این خلأ، پژوهش حاضر با هدف شناسایی، طبقه‌بندی و وزن‌دهی معیارهای ارزیابی ارزش‌های میراثی در بناهای تاریخی، ابتدا با استفاده از روش تحلیل محتوای کیفی، مجموعه‌ای از معیارهای ارزیابی ارزش‌های میراثی را شناسایی و سپس آن‌ها را در قالب ساختاری سه‌سطحی شامل گروه‌ها، ارزش‌ها و زیرارزش‌ها، سازمان‌دهی کرده است. در نهایت وزن نسبی معیارها از طریق پرسشنامه خبرگان و به‌کارگیری روش فرایند تحلیل سلسله‌مراتبی (AHP) برآورد شده است. یافته‌ها نشان دادند که مجموعه معیارها در پنج گروه اصلی شامل «شکل و کالبد»، «اجتماعی-فرهنگی»، «زمینه»، «اطلاعاتی» و «اقتصادی-کاربردی» قابل سازمان‌دهی است. در این میان، گروه شکل و کالبد دارای بالاترین وزن و بیشترین اهمیت از منظر ارزش‌های میراثی بوده و پس از آن به‌ترتیب گروه‌های اجتماعی-فرهنگی، زمینه و اطلاعاتی قرار گرفتند. همچنین گروه اقتصادی-کاربردی کمترین وزن را به‌دست آورد. بنابراین اولویت مداخلات حفاظتی باید بر صیانت از کالبد، معنا و هویت اثر پیش از ملاحظات کاربردی و اقتصادی استوار باشد.

کلیدواژگان: بناهای تاریخی، ارزش‌های میراثی، تحلیل سلسله‌مراتبی (AHP)

تاریخ دریافت: ۷ مرداد ۱۴۰۴

تاریخ بازنگری: ۲۸ آبان ۱۴۰۴

تاریخ پذیرش: ۴ آذر ۱۴۰۴

تاریخ انتشار: ۳۰ آذر ۱۴۰۵

آثار تاریخی به جا مانده از گذشته نمادی از هویت فرهنگی و تمدن غنی اجداد ما است و موجبات تفاخر و عزت را فراهم می‌آورد. هر تلاشی در راستای بازنمایی و حفظ این آثار در زمان کنونی کمکی به تداوم فرهنگ و سنت‌های کهن آن سرزمین است. حفاظت از میراث فرهنگی در دوره‌های زمانی مختلف همواره بر اساس ارزش‌های متناسب به میراث بوده است؛ مقوله‌ای که با اندکی تأمل در تاریخچه حفاظت، از دوران باستان تا شکل‌گیری جنبش حفاظت و حتی در دوره معاصر، البته با تفاوت‌های چشمگیر در میزان توجه و تأکید بر ارزش‌های مختلف، قابل مشاهده است (1). به همین منظور، ارزش به عنوان یکی از اصول اساسی برای شکل دادن به میراث معماری، نقش بسزایی در ارزیابی اعتبار و اهمیت موضوعات مرتبط با علوم حفاظتی ایفا می‌کند (2). در این راستا، از دهه‌های اخیر، رویکردهای ارزشی محور در حفاظت، از اهمیت اولیه و اساسی برخوردار بوده‌اند. این رویکرد در پژوهش‌ها عمدتاً تحت عناوین مختلفی همچون «مدیریت مبتنی بر ارزش» «رویکرد بر مبنای اهمیت» «ارزیابی مبتنی بر ارزش میراث فرهنگی» یا «حفاظت مبتنی بر ارزش‌ها» مورد بررسی قرار گرفته‌اند. این نگاه موجب شده است تا کارشناسان میراث، ارزش میراث را بر اساس معیارهای از پیش تعیین شده‌ای به نام «گونه‌شناسی ارزش» تعیین کنند (3). بدین ترتیب اهمیت دسته‌بندی و اولویت‌بندی ارزش‌های میراث فرهنگی جهت تعیین اقدامات علمی و عملی پایدار، و همچنین تجزیه و تحلیل ارزش‌های میراثی به منظور اتخاذ تصمیمات آگاهانه در زمینه حفاظت بهینه و اقدامات مبتنی بر ارزش آثار، روز به روز افزایش یافته است (4). با وجود مطالعات متعدد در این زمینه در سال‌های اخیر، هنوز محدودیت قابل توجهی در ارائه معیارهای ارزیابی ارزش‌های میراثی در قالب دسته‌بندی‌های جامع وجود دارد. این امر موجب شده است تا تمامی ابعاد مؤثر در فرآیند ارزیابی ارزش‌های میراث در بناهای تاریخی، پوشش داده نشود. علاوه بر این، معیارهای ارزیابی ارزش‌های میراث، دارای ماهیت متنوع و متغیری در طول زمان هستند و حتی ممکن است، برداشت‌های متفاوتی از آنها توسط ذینفعان مختلف صورت گیرد. با این وجود در بیشتر تحقیقات، معیارهای شناسایی شده بدون تفسیر و تبیین ویژگی‌های آنها ارائه شده‌اند. از طرف دیگر، با وجود نقش بنیادی وزن‌دهی به معیارهای ارزیابی ارزش‌ها، در یکپارچه‌سازی ارزش‌های حوزه‌های مختلف و اهمیت اساسی آنها در فرآیند ارزیابی ارزش بناهای تاریخی، در اکثر پژوهش‌ها عمدتاً از تعیین وزن نسبی این معیارها، چشم‌پوشی شده است. در راستای پرکردن این شکاف‌های پژوهشی، سوالات زیر مطرح می‌شوند:

۱. معیارهای ارزیابی ارزش‌های میراث در بناهای تاریخی کدامند؟

۲. چه دسته‌بندی مناسبی برای این معیارها قابل تدوین است؟

۳. وزن نسبی این معیارها چیست؟

بر اساس پرسش‌های مطرح شده، هدف از پژوهش حاضر، شناسایی، دسته‌بندی و تعیین وزن نسبی معیارهای ارزیابی ارزش‌های میراث در بناهای تاریخی می‌باشد.

پیشینه پژوهش

در چند سال اخیر، برخی از پژوهشگران تلاش‌هایی را به طور تخصصی در زمینه شناسایی، دسته‌بندی و اولویت‌بندی معیارهای ارزیابی ارزش‌های میراثی داشته‌اند. به عنوان مثال، در پژوهش قلعه‌نویی و همکاران (۱۳۹۷)، که به شناخت و اولویت‌بندی ارزش‌های میراث معماری و شهرسازی در میدان نقش جهان

پرداخته شد. ابتدا با مطالعه ادبیات نظری موضوع، ۴ گروه از ارزش‌های تاریخی، احساسی، اجتماعی- فرهنگی و علمی- کاربردی جهت ارزیابی، انتخاب شدند. سپس برای هر گروه، زیرارزش‌هایی در نظر گرفته شد. در نهایت میزان اهمیت هر ارزش، با بهره‌گیری از ابزار پرسشنامه و روش (ANP)، به طور خاص در مورد میدان نقش جهان تعیین شد (4). وارگاس و مونویبر (۲۰۲۲) با بیان اینکه در طول سال‌ها، انواع مختلفی از دسته‌بندی‌های ارزش میراث پیشنهاد شده‌اند که نتوانسته‌اند بر دسته‌بندی ارائه‌شده توسط ریگل غلبه کنند، با به‌روزرسانی و تطبیق چارچوب ارزشی ریگل با چارچوب‌های کنونی، دسته‌بندی جدیدی از ارزش‌های میراث شامل: ارزش قدمت، ارزش تاریخی، ارزش یادمانی، ارزش کاربردی، ارزش تازگی و نو بودن، ارزش هنری، ارزش اجتماعی، ارزش اقتصادی معرفی کردند (5). نظیری و فدایی‌نژاد (۱۴۰۱) با بهره‌گیری از روشی مشابه و در راستای گونه‌شناسی ارزش‌های میراث مدرن، دسته‌بندی ارائه‌شده توسط ولدپائوس و رودرز (۲۰۱۴) را که شامل سه گروه اصلی ارزش‌های سنت‌مبنا، ارزش‌های مرتبط با جامعه، و ارزش‌های فرآیندمبنا بود، به عنوان مبنای تحلیل قرار دادند. آن‌ها با افزودن سه ارزش «تازگی»، «جهانی‌بودن» و «انعطاف» به این گروه‌های اصلی، گونه‌شناسی جدیدی از ارزش‌های میراث مدرن ارائه کردند (6, 7).

ایمانی و همکاران (۱۴۰۴) با هدف تدوین چارچوب ارزیابی اهمیت میراثی بناهای تاریخی ایران برای مداخلات انرژی‌محور، در بخش گونه‌شناسی ارزش‌های میراث، با بهره‌گیری از چارچوب ارزیابی پروژه (EFFESUS)، سه معیار فیزیکی، بصری و فضایی را به منظور ارزیابی اهمیت میراثی بناهای تاریخی و بدون در نظر گرفتن لایه‌های موجود از ارزش‌ها و با در نظر گرفتن وزن یکسان برای تمام معیارها، معرفی کردند (8). زمیث و بیانکو (۲۰۲۲) با بررسی ۳۷ اثر منتشرشده از سال ۱۹۰۳، ۲۴ نوع ارزش را شناسایی کردند و آن را در گروه‌بندی ارائه‌شده توسط سند نارا قرار دادند. بدین ترتیب این معیارها در ۶ دسته کلی طراحی، مادی، عملکرد، موقعیت مکانی، سنت و تکنیک‌ها، روح و حافظه ارائه شدند. با این وجود نویسندگان یک سیستم امتیازدهی را اتخاذ کردند که وزن یکسانی را برای همه گونه‌شناسی ارزش میراث در نظر می‌گیرد (9).

در اغلب پژوهش‌های مرتبط با ارزیابی ارزش‌های میراث، گونه‌شناسی، عمدتاً با اتخاذ یک چارچوب از پیش‌تعیین‌شده و سپس تعدیل یا بسط آن انجام می‌گیرد. در این رویکرد، پژوهشگر معمولاً یک گونه‌شناسی معتبر پیشین را مبنا قرار داده و یا با افزودن معیارهای جدید، دسته‌بندی بازتعریف‌شده‌ای را معرفی می‌کند. این روند اگرچه موجب تداوم نسبی در ادبیات موضوع شده است، اما به دلیل محدود بودن دایره معیارهای مورد استفاده و وابستگی به ساختارهای پیشین، مانع از دستیابی به یک دسته‌بندی جامع و مستقل شده است؛ امری که در ادبیات حوزه گونه‌شناسی ارزش‌ها نیز بارها مورد نقد قرار گرفته است، چرا که جامعیت و شمول معیارها، از ارکان اصلی یک گونه‌شناسی روشمند تلقی می‌شود. از این رو، خلأ موجود در ادبیات، ضرورت توسعه یک دسته‌بندی جامع را نشان می‌دهد که بتواند تمامی معیارهای مؤثر در ارزیابی ارزش‌های میراث را به‌طور نظام‌مند پوشش دهد و مبنای معتبرتری برای ارزیابی اهمیت میراثی بناهای تاریخی فراهم سازد.

روش پژوهش

روش تحقیق حاضر از نظر ماهیت یک پژوهش کاربردی است و از منظر روش‌شناختی با رویکرد ترکیبی انجام شده است؛ به‌گونه‌ای که بخش نخست بر تحلیل‌های اسنادی و توصیفی و بخش دوم بر مدل‌سازی کمی مبتنی است. پژوهش در دو مرحله اصلی سامان یافته است:

۱. شناسایی و دسته‌بندی معیارها

در این مرحله، فهرست اولیه ارزش‌های میراثی از طریق تحلیل محتوای منابع کتابخانه‌ای معتبر استخراج گردید. جهت تضمین جامعیت و پوشش ادبیات، از روش نمونه‌گیری گلوله‌برفی استفاده شد؛ به این صورت که ابتدا چند منبع کلیدی بر اساس کلیدواژه‌های مرتبط و با مشورت خبرگان انتخاب گردید و سپس منابع ارجاعی و مرتبط شناسایی و بازبینی شد. فرایند مرور منابع تا زمانی استمرار یافت که در حدود ۱۰ درصد پایانی منابع جدید، ارزش تازه‌ای شناسایی نشد که نشان‌دهنده رسیدن به نقطه اشباع نظری بود. در ادامه به منظور جلوگیری از پراکندگی و هم‌پوشانی مفهومی میان ارزش‌ها و کاهش ابهام در تعریف آن‌ها، ارزش‌های استخراج‌شده ابتدا بر اساس شباهت‌های مفهومی و عملکردی دسته‌بندی شدند و سپس ویژگی‌های متمایز هر ارزش به صورت دقیق تبیین گردید. نتیجه این فرآیند، تدوین یک ساختار سلسله‌مراتبی سازمان‌یافته شامل گروه‌های اصلی، ارزش‌ها و زیرارزش‌ها بود که امکان تحلیل سیستماتیک و منسجم ارزش‌های میراثی را فراهم می‌کرد.

۲. وزن‌دهی و اولویت‌بندی معیارها

در مرحله دوم، وزن معیارهای شناسایی‌شده از طریق پرسشنامه و بهره‌گیری از روش تحلیل سلسله‌مراتبی کلاسیک (AHP) تعیین شد. برای این منظور، پانلی متشکل از ۱۵ خبره در حوزه معماری و حفاظت بناهای تاریخی تشکیل گردید. پرسشنامه‌ها بر اساس مقایسات زوجی و با مقیاس ۹ درجه‌ای ساعتی تهیه و توسط خبرگان تکمیل شد. پس از گردآوری داده‌ها، نرخ ناسازگاری ماتریس‌ها محاسبه شد و تنها پاسخ‌هایی که مقدار ناسازگاری آن‌ها کمتر از ۰/۱ بود، معتبر تلقی گردید. در ادامه، ماتریس‌های معتبر با روش میانگین هندسی تجمیع شده و وزن‌های اولیه معیارها محاسبه شد. سپس این وزن‌ها نرمال‌سازی شده و جهت تحلیل نهایی در محیط اکسل پردازش و در قالب جداول کمی ارائه گردید.

مبانی نظری پژوهش

ارزش و سیر تحول آن در مبحث حفاظت از میراث معماری

در فرهنگ نامه معین، لغت ارزش به این ترتیب معنا شده است: (۱) بها، ارز، قیمت، ارج، (۲) قدر، برازندگی، شایستگی، زیبایی، قابلیت، استحقاق، (۳) اعتبار یک سند یا متاع، پولی که در سند نوشته شده است (10). ارزش مفهومی انتزاعی در خود دارد و به عنوان معیار سنجش مطلوبیت هر پدیده در نظر گرفته می‌شود. با این حال نسبی است و ممکن است نسبت به دو عامل زمان و مکان و در ارتباط با فرهنگ‌ها و گروه‌های مختلف تغییر کند.

توجه به ارزش در زمینه حفاظت، با تاریخ شکل‌گیری خود معماری پیوند خورده است. از دوران یونان باستان، تلاش برای حفظ شکل اولیه بناها در فرآیند تعمیر و بازسازی نشان‌دهنده وجود نوعی درک از اهمیت کالبد و اصالت بوده است (11, 12). این درک بعدها در اسناد بین‌المللی نیز بازتاب یافت. منشور بورا حفاظت را «تمام فرآیندهای مراقبت و نگهداری برای حفظ اهمیت فرهنگی مکان» تعریف می‌کند (13)، که نشان می‌دهد حفاظت در ذات خود مبتنی بر ارزش تلقی شده است.

در اسناد رسمی بین‌المللی، مقوله ارزش برای نخستین بار به صورت صریح در «منشور آتن» (۱۹۳۱) مطرح شد؛ جایی که بناهای تاریخی به عنوان میراثی واجد ارزش‌های تاریخی، هنری و علمی معرفی گردیدند (14). در توصیه‌نامه بعدی یونسکو (۱۹۶۲)، تمرکز بر حفظ کالبد و ماهیت اصلی مکان بود و حفاظت بیشتر جنبه کالبدی و هویتی داشت (15). با این حال، نقطه عطف نظری در ادبیات ارزش زمانی رخ داد که «آلویس ریگل» به عنوان بنیان‌گذار نظریه مدرن مرمت،

نخستین تحلیل روشمند ارزش‌های میراثی را ارائه کرد. ریگل در مقاله «مکتب مدرن بناهای تاریخی» (۱۹۰۳)، ارزش‌های میراث را در دو گروه اصلی سازمان‌دهی نمود. ۱. ارزش‌های یادبودی شامل ارزش‌های قدمتی، تاریخی و یادبودی هدفمند و (۲) ارزش‌های معاصر شامل ارزش‌های کاربردی، هنری، تازگی و ارزش نسبی (16). پس از ریگل، متخصصان حوزه حفاظت از رشته‌های مختلف به مقوله ارزش پرداخته و تلاش نمودند ارزش‌های میراثی را بر اساس احساسات، معانی، کارکردها و هویت‌های منسوب به آن شناسایی، توصیف و طبقه‌بندی کنند (17).

در منشور مصوب کمیته ملی ایکوموس برای حفاظت از مکان‌های عمده فرهنگی (منشور بورا) در سال ۱۹۹۹ در استرالیا، ارزش‌ها در یک دسته بندی چهارگانه: ارزش زیبایی شناسی، تاریخی، علمی، اجتماعی یا معنوی برای نسل‌های گذشته، حال و یا آینده قرار گرفتند. در این منشور بیان شد که ارزش اجتماعی موجب می‌شود تا یک مکان به مرکز معنوی، سیاسی، ملی یا فرهنگی برای گروهی از مردم تبدیل شود. با بررسی اسناد حوزه حفاظت از میراث فرهنگی می‌توان دریافت که در دهه ۹۰ میلادی تمرکز بر ارزش‌ها از جنبه‌های تاریخی، تکنیکی و زیبایی‌شناسانه به سمت ارزش‌های فرهنگی-اجتماعی تغییر یافت و این مهم با دخیل شدن سازمان‌هایی مانند یونسکو به سمت ارزش‌های اقتصادی-عملکردی جهت گیری پیدا کرد (6).

در سال ۲۰۰۳ سندی در سی و دومین نشست سازمان آموزشی، علمی و فرهنگی ملل متحد (یونسکو) در پاریس با عنوان میراث ناملموس، با موضوع حفظ ارزش‌های اجتماعی ناملموس یادمان‌ها و محوطه‌ها به تصویب رسید و در آن به لزوم توجه به میراث فرهنگی ناملموس به عنوان انگیزه اصلی تنوع فرهنگی و ضامن توسعه پایدار تأکید گردید.

در سال ۲۰۱۱ میلادی، ایکوموس در نوشتار «چشم انداز شهری تاریخی»، که به بیانیه مادرید شهرت یافت، در آن به این نکته اشاره شد که میراث فرهنگی به دلیل نقشی که در شکل‌گیری هویت افراد و نگهدارنده حافظه تاریخی، فرهنگی و اجتماعی دارد، بخش مهمی از فرآیند توسعه را تشکیل می‌دهد. در نسخه دیگر از این سند که به نام سند مادرید-دهلی نو معروف است و در نوزدهمین گردهمایی ایکوموس در سال ۲۰۱۷ منتشر شد، «روح مکان» و «اصالت» از مفاهیم کلیدی بیان شده بودند که هدف از آن‌ها ایجاد توازن بین حفاظت از هویت تاریخی مکان‌ها و پاسخ‌گویی به نیازهای امروزی و در نهایت حفظ اهمیت عاطفی و فرهنگی میراث است (18). در دو سند منتشر شده از آخرین گردهمایی‌های ایکوموس که مربوط به سال‌های ۲۰۲۰ و ۲۰۲۳ هستند، بیشتر به لزوم حفاظت از میراث فرهنگی ناملموس و گسترش استراتژی‌هایی برای حفظ این نوع میراث ضروری هستند، تأکید شده است (8).

گونه‌شناسی ارزش‌های میراث

جهت ایجاد چارچوبی برای معرفی ارزش‌های یک اثر میراثی که به حفاظت از آن ارزش‌ها منجر شود، سازمان‌ها و کارشناسان میراث، ارزش‌ها را بر اساس معیارهای از پیش تعیین‌شده محدود می‌کنند. این معیارهای از پیش تعیین شده «گونه‌شناسی ارزش» نامیده می‌شوند که راهنمای مؤثری برای توصیف ارزش‌ها هستند و زبانی را ارائه می‌دهند که در آن می‌توان ارزش‌ها را بیان کرد و اهمیت و برجستگی اثر را به مؤلفه‌هایی تقسیم نمود (Randall Mason, 2002, 15).

تدوین گونه‌شناسی، یکی از مراحل مهم در ارزیابی ارزش‌های میراث در بناهای تاریخی است و در اکثر پژوهش‌های معتبر مورد بررسی قرار گرفته است. به طور مثال دلاتوره و همکاران (۲۰۰۲) در سند ارزیابی ارزشی که مؤسسه گتی، ارائه داده بود، این مرحله را در مراحل اولیه ارزیابی ارزش بنا و در مرحله شناسایی

قرار دادند (De la Torre, 2002, 9). دلیل این امر آن است که میراث باید به عنوان مفهومی تعریف شود که دارای اهمیت است و اهمیت آن باید به عنوان مجموعه‌ای از ارزش‌های میراث شناسایی شده درک شود.

در طول سال‌ها، تلاش‌های متنوعی برای ایجاد یک گونه‌شناسی جامع صورت گرفته است. از یک سو، برخی از این دسته‌بندی‌ها در چارچوب‌های قانونی همچون منشور بورا در استرالیا، شورای مجموعه‌های میراثی، مؤسسه انگلیش هریتیج و ایکوموس نیوزیلند که گونه‌شناسی‌های ارزش را نهادینه کردند، گنجانده شده‌اند (3) و از سوی دیگر، از اوایل قرن بیستم، پژوهشگران بسیاری و در رأس آنها، ریگل تلاش‌های بسیاری در زمینه ساده‌سازی و دسته‌بندی ارزش‌های میراثی داشته‌اند (19). لازم به ذکر است که معیارها و انتخاب‌هایی که بر اساس ارزش‌های میراث صورت می‌گیرند، فقط محدود به انواع ارزش‌های ثابت و ذاتی نیستند؛ بلکه جنبه‌های متغیر و بیرونی ارزش‌ها را هم نیز در بر می‌گیرند (20). به عنوان مثال مفهوم در حال گسترش ارزش‌های میراث، ابزارهای مدیریت میراث، جنبه‌های ناملموس، منظر و مدیریت تغییر، به‌طور چشم‌گیری بر نحوه ارزیابی آثار میراثی تأثیر می‌گذارند (21). این معیارها بیشتر به ارزش‌هایی همچون باورها، متمایل شده‌اند و تمرکز کمتری بر آثار فیزیکی دارند (22). امروزه دیگر ارزش‌های نوظهور، از جمله ارزش‌های فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی، اهمیت بیشتری پیدا کرده‌اند (23-25).

همچنین باید این نکته را هم در نظر داشت که ارائه یک الگوی جامع و تغییرناپذیر برای گونه‌شناسی ارزش‌های میراث امری غیرممکن است؛ چرا که به عنوان مثال در برداشت متفاوت یک ارزش توسط ذینفعان مختلف مانند ارزش‌های اقتصادی، ممکن است منفعت یکی ضرر دیگری را در پی داشته باشد. پس هر الگویی که ارائه شود، الگویی موقتی خواهد بود و لازم است برحسب شرایط زمانی و مکانی مورد بازبینی قرار گیرد و این خود یکی از نیازهای پایه و اساسی حفاظت شناخته می‌شود (1). از طرف دیگر یک تایپولوژی ارزش باید مختصر و درعین حال جامع باشد، از زبانی معمول و قابل دسترس استفاده کند و همپوشانی جنبه‌ها را به حداقل برساند (26).

به طور کلی گونه‌شناسی ارزش‌ها به وسیله دو رویکرد انجام می‌گیرد (نظیری و فدائی نژاد، ۱۴۰۱). رویکرد اول مبتنی بر به‌روزرسانی یک گونه‌شناسی از پیش تعیین شده است؛ عمده‌ترین روند گونه‌شناسی در این پژوهش‌ها همان روش سنتی موجود می‌باشد که شامل معرفی نمونه‌های برجسته و ناشناخته از ارزش‌های منحصر به فرد و کمتر پرداخته‌شده نوع خاصی از میراث می‌شود. این روش که با عنوان «تأکید بر پیشینه معمارانه» نامگذاری شده است؛ ارزیابی‌کننده‌ها در آن بیشتر متخصصان می‌باشند. رویکرد دوم بر پایه «گونه‌شناسی محیط‌مبنا» است که از طریق انواع پیمایش انجام می‌شود. به عنوان مثال در پژوهش صورت‌گرفته توسط دوال و همکاران (۲۰۱۹)، پژوهشگران به منظور عبور از سیستم ارزش‌گذاری معمول برای دستیابی به نوعی از گونه‌شناسی محیط مبنا و میان فرهنگی و ایجاد یک سیستم ارزش‌گذاری جامع، پس از شناسایی تمامی گروه‌هایی که با اثر تاریخی در تعامل بودند، شش نوع ارزش جدید و مشترک را در میان گروه‌ها شناسایی کردند (27). در جدول ۱ خلاصه‌ای از انواع گونه‌شناسی ارزش‌های میراث در اسناد بین‌المللی و همچنین پژوهش‌های پژوهشگران، گردآوری شده است.

جدول ۱. گونه‌شناسی ارزش‌های میراث در اسناد بین‌المللی و پژوهش‌های پژوهشگران

نظریه پرداز	ارزش‌های پیشنهاد شده
(16)	یادبودی: قدمت/ تاریخی/ یادبودی/ آگاهانه امروزی: کاربرد/ هنری/ تازگی/ هنری نسبی (16)
(14)	تاریخی، زیبایی‌شناسی، علمی، هنری (14)
(28)	اقتصادی/ زیبایی‌شناسی/ ارتباطی/ نمادین/ اطلاعاتی (28)
(29)	مالی/ انتخابی/ وجودی/ میراث/ اعتبار/ آموزشی (29)
(30)	اقتصادی/ اطلاعاتی/ فرهنگی/ عاطفی/ وجودی (30)
(31)	زیباشناختی: زیبایی/ چگونگی ترکیب اجزا معنوی: ادراک/ روشنگری/ بصیرت و درون بینی اجتماعی: تعاملات/ هویت و احساس آن تاریخی: ارتباط با گذشته نمادین: اشیا به مثابه انتقال مفاهیم و معانی (31)
(32)	علمی: بوم‌شناختی/ اسنادی/ باستان‌شناختی تاریخی: تداوم فرهنگی/ هویت/ قدمت/ ندرت/ معمارانه/ محیط شهری/ محیط طبیعی احساسی: زیباشناختی/ نمادی/ روحانی/ اعجاب (32)
(23)	اقتصادی: کاربردی/ غیرکاربردی/ وجودی/ انتخابی/ میراثی اجتماعی - فرهنگی: تاریخی/ فرهنگی، نمادین/ اجتماعی/ معنوی، مذهبی/ زیبایی‌شناسی (23)
(33)	احساسی: شگفتی/ هویت/ جامعه/ معنوی و نمادین فرهنگی: قابل استناد/ تاریخی/ باستان‌شناسی/ سن و نادر بودن/ زیبایی‌شناسی و نمادین/ معماری/ منظر شهری/ منظر طبیعی و زیستی/ فناوری و علمی کاربردی: عملکردی/ اقتصادی/ اجتماعی/ آموزشی/ سیاسی و قومی (33)
(34)	سن و کمیابی/ معماری/ هنری/ تداعی‌کنندگی/ فرهنگی/ اقتصادی/ آموزشی/ احساسی/ تاریخی/ منظر/ تمایز محلی/ سیاسی/ عمومی/ مذهبی و معنوی/ دانش/ اجتماعی/ نمادین/ فنی/ منظر شهری (34)
(35)	نوع‌شناختی/ ساختاری/ سازه‌ای/ عملکردی/ زیبایی‌شناختی/ معماری/ تاریخی/ نمادین (35)
(36)	اطلاعاتی/ آموزشی/ نمادین/ اقتصادی/ سرگرم‌کننده-تفریحی (Lertcharnrit, 2010)
یانگ و چین (2012)	اقتصادی: صرفه اقتصادی/ ایجاد شغل/ گردشگری/ کارایی هزینه/ مطابقت با مقررات قانونی اجتماعی و فرهنگی: حس مکان/ هویت/ تداوم زندگی اجتماعی/ همبستگی اجتماعی و فراگیری محیطی و فیزیکی: محیطی/ عملکرد/ حفظ الگوها و محیط تاریخی/ زیرساخت منظر شهری سیاسی: جامعه/ مشارکت/ شفافیت سیاست‌های حمایتی/ مسئولیت‌پذیری (36)
(18)	تاریخی، معماری، هنری، فنی، نوآورانه، اجتماعی و فرهنگی، عملکردی/ کاربری، اصالت، تمامیت (18)
(27)	خوشایند بودن/ حس تعلق/ انسجام اجتماعی/ سلامتی/ غنا/ مراقبت و حس مسئولیت (27)
(37)	کاربردی: آموزشی/ گردشگری/ اقتصادی/ هنری/ تاریخی/ فنی/ ساختاری معنوی: سیاسی/ اجتماعی/ عاطفی/ فرهنگی/ هویتی (37)
(38)	قدمت/ نمادین/ روایت و رویداد/ معنوی و مذهبی/ ویژگی‌های فضایی/ فعالیت و کارکرد/ سند و مدرک/ زیبایی (38)
(6)	سنت مینا: زیبایی‌شناسی/ سن/ تاریخی/ علمی/ تازگی جامعه مینا: اجتماعی/ طبیعی/ جهانی بودن فرآیند مینا: سیاسی/ اقتصادی/ انعطاف (6)
(5)	قدمت/ تاریخی/ یادمانی/ کاربردی/ تازگی و نو بودن/ هنری/ اجتماعی/ اقتصادی (5)
(9)	شکل و بعد فیزیکی بنا: زیبایی‌شناسی/ هنری/ معماری/ تیپولوژیک/ متنی-بافت‌محور/ کمیابی/ جدید بودن/ اصالت اجتماعی-فرهنگی: فرهنگی، نمادین/ اجتماعی-محلی/ معنوی-مذهبی/ سیاسی/ انسان‌شناسی/ اعتبار-یادگار/ یادبود اقتصادی و کاربری: اقتصادی/ کاربری/ گزینه‌ای/ گردشگری اطلاعاتی: تاریخی/ علمی-سازه‌ای/ استنادی/ آموزشی/ فنی-ساخت و سازی/ زیست‌محیطی-چشم‌انداز (9)

ارزش‌های میراث معماری

یافته‌های حاصل از پژوهش انجام شده توسط زمیث و بیانکو (۲۰۲۲) نشان داد که پنج ارزش بیشترین فراوانی را در میان تحقیقات صورت گرفته از سال ۱۹۰۳ تا به اکنون در زمینه «گونه‌شناسی ارزش‌های میراث» دارند. این ارزش‌ها عبارتند از: ارزش هنری-زیبایی‌شناسی، ارزش فرهنگی-نمادین، ارزش اجتماعی-جمعی، ارزش اقتصادی و ارزش تاریخی (9) که در ادامه به تبیین هر یک پرداخته می‌شود.

ارزش زیبایی‌شناسی، ارزشی است که یک شیء، رویداد یا وضعیت (به طور مشخص یک اثر هنری یا محیط طبیعی) به واسطه توانایی‌اش در برانگیختن لذت (ارزش مثبت) یا ناخشنودی (ارزش منفی) هنگام درک یا تجربه زیبایی‌شناسی از آن، دارا می‌باشد (39). اگرچه ارزش‌گذاری زیبایی‌شناسی نتیجه یک زمینه فرهنگی خاص است، اما اهداف نهایی آن در طراحی معماری معمولاً جاودانه است؛ همانند زیبایی، تناسب و هماهنگی. بدین ترتیب می‌توانند در زمینه‌های فرهنگی و نسل‌های دیگر برانگیخته شوند.

ارزش فرهنگی-نمادین^۱ برای ایجاد وابستگی فرهنگی در زمان حال به کار می‌رود و می‌تواند تاریخی، سیاسی، قومی یا مرتبط با سایر جنبه‌های زندگی جمعی (مانند کار یا صنایع دستی) باشد (40). در ارزیابی ارزش‌های فرهنگی در یک اثر میراثی، میزان ارتباط ذی‌نفعان با یک مکان و سطح شناخته‌شدگی آن در سطح بین‌المللی، ملی یا محلی بررسی می‌شود. همچنین عمق درگیری احساسی بر اساس پیوندهای شخصی با مکان و میزان محبوبیت آن در میان گردشگران بالقوه مورد ارزیابی قرار می‌گیرد (41).

در مورد ارزش نمادین می‌توان به این نکته اشاره کرد که میراث به خودی خود تجسم نمادین گذشته است که در خاطرات جمعی و سنت‌های جوامع معاصر بازسازی و بازآفرینی شده است. به نظر می‌رسد گذشته بر اساس نیازهای امروز تطبیق و تغییر می‌یابد، جایی که جنبه خلاقانه فرهنگ و سنت نقشی اساسی در تسهیل و حفظ فرآیند ساخت نمادین ایفا می‌کند. بنابراین می‌توان میراث را بخشی از یک نظام نمادین و پایه‌ای برای خلق و بازآفرینی ارزش‌های مشترک در جامعه دانست (42).

ارزش اجتماعی-جمعی^۲ مفهومی پیچیده است (43). این مفهوم به طور متفاوتی برای اشاره به برخی یا همه موارد زیر به کار رفته است: هویت اجتماعی، تعلق به مکان، ارزش نمادین، پیوندهای معنوی و سرمایه اجتماعی. این مفهوم شامل شیوه‌هایی است که محیط تاریخی در آن به‌عنوان مبنایی برای هویت، تمایز، احساس تعلق و تعامل اجتماعی عمل می‌کند. همچنین اشکال مختلف حافظه، تاریخ شفاهی، نمادگرایی و اعمال فرهنگی مرتبط با محیط تاریخی را در بر می‌گیرد (44). ارزش‌های اجتماعی میراث به معنای گسترده، بدون لزوم ارتباط مستقیم با ارزش‌های تاریخی مرکزی یک میراث، ارتباطات اجتماعی، شبکه‌ها و روابط دیگر را تسهیل و امکان‌پذیر می‌کنند، چرا که در قالب هویت، تمایز، تعامل اجتماعی و انسجام تعریف می‌شوند (40).

ارزش اقتصادی^۳ در حوزه میراث معماری، توسط منبع میراثی یا اقدام حفاظتی ایجاد می‌شود (45). این مفهوم به ارزیابی مالی ساختمان اشاره دارد و به طور مستقیم ایده‌ی میراث به عنوان یک دارایی را به یاد می‌آورد (46). ارزش اقتصادی می‌تواند به جنبه‌های مختلف یک دارایی مرتبط شود؛ از جمله عملکرد و

¹ Cultural-Symbolic Value

² Social-Community Value

³ Economic Value

سودمندی آن، اصالت یا منسوب بودنش، قابلیت استفاده و امکان انتقال ارزش آن به نسل‌های آینده، و نقشی که دارایی در بازار یا صنعت ایفا می‌کند یا در گذشته ایفا کرده است (7). به طور کلی ارزش اقتصادی دارایی چهار منبع بالقوه درآمد می‌باشد: گردشگری، تجارت، استفاده و امکانات رفاهی (47).

ارزش تاریخی^۱ به عنوان کلی مجموعه‌ای از ارزش‌های آثار است که در آن خلاقیت اثر به گونه‌ای نهاده شده که مستقل از تداوم تاریخی اثر، از فرآیند آفرینش آن سرچشمه می‌گیرد (2). این ارزش به عنوان یکی از ارزش‌های بنیادین اثر میراثی به شمار می‌آید چرا که بدون آن، عنوان تاریخی بودن به یک اثر بی‌معنی به نظر می‌رسد. این ارزش طیف گسترده‌ای از ویژگی‌ها را در بر می‌گیرد همانند: قدمت کالبدی اثر، شواهدی از گذشته نظیر تاریخ محلی، منطقه‌ای و ...، سنت‌های فرهنگی یا تمدن‌های یگانه و استثنایی پایدار یا ناپایدار، شاخص یک مبداء تاریخی یا رویدادی کلیدی در تاریخ انسان یا چیزی ساخته دست او، ارزش ذاتی، بی‌همتا و غیرقابل تکراری که نه تنها در زمان حال، بلکه در آینده بی‌همتا باقی خواهد ماند (1).

بحث و یافته‌های پژوهش

یافته‌های پژوهش حاضر در دو بخش اصلی قابل ارائه و تحلیل هستند. در بخش نخست، نتایج مربوط به شناسایی، دسته‌بندی و تبیین معیارهای ارزیابی ارزش‌های میراثی (از طریق ویژگی‌های تبیین‌کننده آنها)، ارائه شده است، و در بخش دوم، یافته‌های مرتبط با وزن‌دهی و اولویت‌بندی این معیارها مورد بررسی قرار گرفته است. این ساختار دوگانه، امکان تحلیل جامع و هم‌زمان ابعاد کیفی و کمی ارزش‌های میراث را فراهم می‌سازد.

شناسایی، دسته‌بندی و تبیین معیارهای ارزیابی ارزش‌های میراثی

دلاتوره، (۲۰۰۲) فرآیند ارزیابی ارزش‌های میراثی را در سه مرحله اصلی شامل: ۱. شناسایی معیارهای ارزیابی ارزش‌های میراث ۲. تبیین و تشریح ارزش‌ها و ۳. رتبه‌بندی و اولویت‌بندی ارزش‌ها سازمان‌دهی کرد. او همچنین تأکید می‌کند که این نوع ارزیابی، نه تنها برای شناخت ارزش‌ها بلکه برای هدایت مداخلات و اقدامات حفاظتی ضروری است (40). این رویکرد که توسط مؤسسه حفاظت گتی (Getty Conservation Institute) توسعه یافته است، به عنوان یکی از معتبرترین مراجع پایه در حوزه حفاظت از میراث معماری شناخته می‌شود. بنابراین به دلیل برخورداری از ساختاری جامع، نظام‌مند و قابل اعتماد، به عنوان مبنای شناسایی و دسته‌بندی معیارهای ارزیابی ارزش‌های میراثی در این تحقیق انتخاب گردیده است.

بر این اساس، یافته‌های بخش اول از تحقیق به منظور شناسایی و دسته‌بندی ارزش‌ها، در سه مرحله ارائه شده است:

۱. تعیین معیارهای ارزیابی ارزش‌های میراث

۲. دسته‌بندی ارزش‌ها

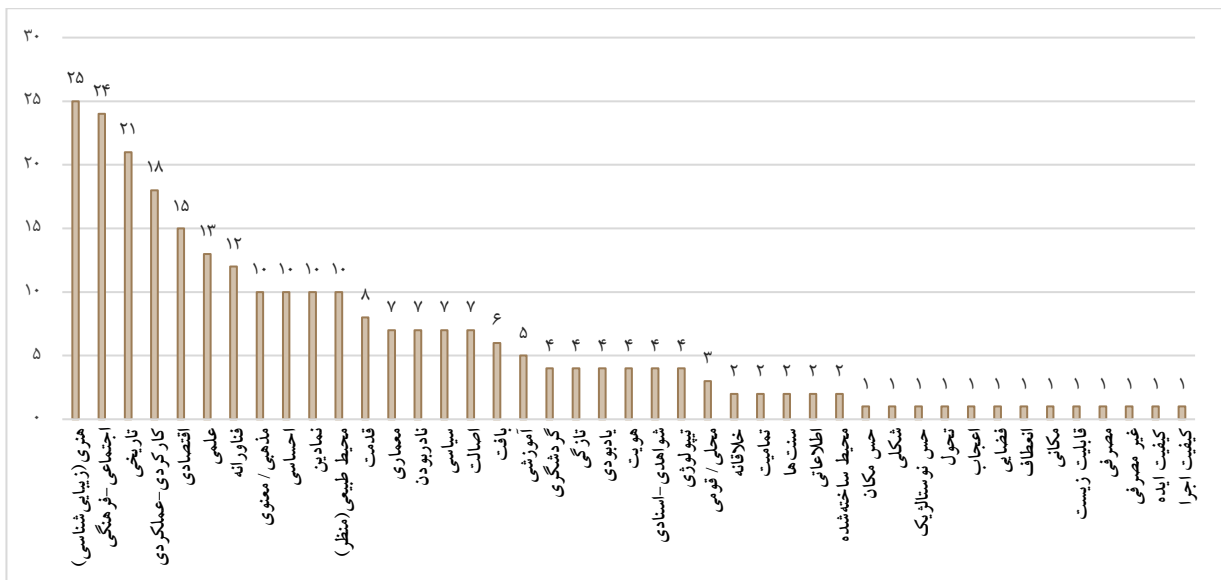
۳. شناسایی و گروه‌بندی ویژگی‌های^۲ مرتبط با ارزش‌ها

در گام نخست از فرآیند تعیین معیارها، با مرور ۳۲ منبع علمی در زمینه معیارهای ارزیابی ارزش‌های میراث، از قرن نوزدهم تاکنون، تعداد ۴۳ معیار که باید در فرآیند تصمیم‌گیری مداخلات مورد ارزیابی قرار گیرند، شناسایی شدند.

¹ Historical Value

² Attributes

بر اساس یافته‌های پژوهش، ارزش‌های هنری-زیبایی‌شناسی با ذکر شدن در ۲۵ منبع، بیشترین فراوانی را در میان سایر ارزش‌ها به خود اختصاص داده‌اند. این امر بر نقش برجسته جنبه‌های زیبایی‌شناختی و کیفیت‌های هنری در شکل‌گیری ارزش و هویت میراث تأکید دارند. در رتبه دوم ارزش اجتماعی-فرهنگی با میزان فراوانی ۲۴ قرار گرفته است. این دسته از ارزش‌ها، جایگاهی برجسته در ادبیات علمی و سیاست‌های حفاظت از میراث، به دلیل نقش بنیادین آن‌ها در شکل‌دهی هویت جمعی، تقویت حس تعلق و استمرار پیوند میان جوامع و میراث فرهنگی دارند. به ویژه پس از تصویب منشور ونیز در سال ۱۹۶۴، توجه به این ارزش‌ها به عنوان یکی از مؤلفه‌های کلیدی در فرایندهای ارزیابی و برنامه‌ریزی حفاظت به‌طور قابل توجهی افزایش یافته است. از سوی دیگر، ارزش‌هایی مانند حس مکان، شکلی، جهانی، حس نوستالژیک، تحول، اعجاب، فضایی، انعطاف، مکانی، قابلیت زیست، مصرفی، غیرمصرفی، کیفیت ایده و کیفیت اجرا در مجموع از ۳۲ منبع بررسی شده، تنها یک بار به آن‌ها اشاره شده است. این نکته بیانگر محدودیت توجه به این ارزش‌ها در پژوهش‌های موجود، و ضرورت توجه بیشتر به تنوع ابعاد ارزش‌گذاری در حفاظت میراث است. در نمودار ۱ فراوانی معیارهای ارزیابی ارزش‌های میراثی شناسایی شده در منابع بررسی شده در پژوهش حاضر قابل مشاهده است.

شکل ۱. فراوانی معیارهای ارزیابی ارزش‌های میراثی شناسایی شده در منابع بررسی شده در پژوهش حاضر

در گام دوم یعنی دسته‌بندی ارزش‌ها، به منظور جلوگیری از پراکندگی و هم‌پوشانی مفهومی میان ارزش‌ها، بخشی از ارزش‌هایی که ماهیت فرعی داشته یا با سایر ارزش‌ها هم‌پوشانی داشتند، به جای تعریف به عنوان ارزش‌های مستقل، در قالب زیرارزش‌های تبیین‌کننده ارزش‌های اصلی، معرفی شدند. بر این اساس، ارزش‌های انعطاف و قابلیت زیست به عنوان زیرارزش‌های ارزش کاربردی در نظر گرفته شدند. همچنین ارزش‌های شکلی، فضایی، فناورانه، خلاقانه و تیبولوژی به عنوان زیرارزش‌های معماری؛ ارزش‌های اعجاب، حس نوستالژیک و حس مکان به عنوان زیرارزش‌های ارزش احساسی؛ ارزش‌های مصرفی و غیرمصرفی به عنوان زیرارزش‌های اقتصادی، و در نهایت ارزش‌های مکانی، محیط طبیعی و محیط ساخته‌شده به عنوان زیرارزش‌های بافت، طبقه‌بندی شدند.

همچنین برخی ارزش‌ها نظیر «تحول»، «کیفیت اجرا»، «ارزش قومی-محلی» و «کیفیت ایده» که به ترتیب ذیل ارزش‌های «تاریخی»، «فناورانه»، «هویت» و «هنری-زیبایی‌شناسی» قرار داشتند، به دلیل فقدان سایر زیرارزش‌های هم‌تراز قابل‌اتکا که بتوانند ماهیت ارزش‌های بالادست را پوشش دهند، در همان ارزش‌های بالادست ادغام شده و به‌عنوان یکی از ویژگی‌های تبیین‌کننده آن‌ها لحاظ شدند.

در مرحله بعد ارزش‌ها در پنج گروه کلی شامل شکل و کالبد، اجتماعی-فرهنگی، زمینه، اطلاعاتی و اقتصادی-کاربردی طبقه‌بندی شدند. این طبقه‌بندی به گونه‌ای تدوین شده است که ابعاد مختلف اهمیت هر مؤلفه‌ی موجود در بنا را پوشش دهد؛ از جمله طراحی و فرم، مصالح و ماهیت (substance)، کاربری و عملکرد، سنت‌ها و فنون، مکان و بستر (context)، روح و حس (spirit and feeling)، و سایر عوامل داخلی یا خارجی مرتبط با دارایی‌های میراثی. همچنین این ساختار با چارچوب پیشنهادی لیب (28)، که ارزش‌ها را در چهار گروه زیباشناختی (aesthetic)، ارتباطی/نمادین (associative/symbolic)، اقتصادی و اطلاعاتی دسته‌بندی می‌کند، همخوانی دارد. با این تفاوت که در چارچوب پژوهش حاضر، ارزش‌های میراثی مرتبط با شکل و کالبد بنا در سطح سیستم‌های منفرد (نظیر دیوار، بام، کف و پنجره) مورد ارزیابی قرار می‌گیرند، بنابراین این ضرورت احساس شد که ارزش بافت، که عموماً به عنوان زیرمجموعه‌ای از ارزش‌های فرم و کالبد در نظر گرفته می‌شود، به دلیل ماهیت فراساختاری و کل‌نگر خود، در مقیاسی فراتر از اجزای منفرد ساختمانی مورد توجه قرار گیرد. بر این اساس، به منظور انعکاس دقیق‌تر اهمیت این ارزش و نقش یکپارچه‌کننده آن در شناسایی میراث، «ارزش بافت» به عنوان یک گروه مستقل در کنار سایر گروه‌ها در نظر گرفته شود.

در گام بعد، ارزش‌های مربوط به هر گروه در قالب زیرمجموعه‌های آن دسته‌بندی می‌شوند. بدین ترتیب، ارزش شکل و کالبد که به طور مستقیم با کالبد اثر شامل فرم، مصالح، کیفیت ساخت و سایر جزئیات معماری ارتباط دارد (48)، در زیرمجموعه آن، ارزش‌های معماری، هنری-زیبایی‌شناسی، اصالت، تمامیت، نادر بودن و تازگی، جای می‌گیرند.

ارزش‌های فرهنگی-اجتماعی که بیشتر به جنبه‌های اعتقادی، احساسی و هویتی میراث اشاره دارند (49) ارزش‌های مذهبی/معنوی، احساسی، سیاسی، نمادین، یادبودی و هویت را در برمی‌گیرند.

گروه زمینه با منظر طبیعی و بافت پیرامونی سازه‌ها و سایر ساختمان‌های اطراف مرتبط است (50) و در چارچوب پژوهش حاضر، ارزش‌های محیط طبیعی (منظر)، محیط ساخته‌شده (شهری) و موقعیت مکانی را در بر می‌گیرد.

گروه مرتبط با ارزش‌های اطلاعاتی به ارزش‌هایی اطلاق می‌شود که ظرفیت ارائه‌ی آگاهی و شناخت درباره‌ی گذشته را دارند. این دسته از ارزش‌ها عمدتاً از رهگذر اسناد و منابع معتبر، شناسایی می‌شوند و حوزه‌هایی نظیر باستان‌شناسی، تاریخ هنر، تاریخ معماری و جغرافیای تاریخی را در بر می‌گیرند (28). بر این اساس، ارزش‌هایی از قبیل قدمت، تاریخی، شواهدی/اسنادی، علمی، آموزشی، در این گروه جای می‌گیرند.

در نهایت گروه اقتصادی-کاربردی به جنبه‌های بهره‌برداری و منفعت اقتصادی بنای میراثی می‌پردازد و شامل ارزش‌های اقتصادی و عملکردی است. همچنین از آنجا که گردشگری نیز به‌عنوان یکی از منابع اصلی خلق ارزش اقتصادی در بناهای میراثی مطرح است (45)، این ارزش نیز در همین گروه طبقه‌بندی می‌شود. در گام نهایی از فرآیند شناسایی و دسته‌بندی معیارهای ارزیابی ارزش‌های میراث، ویژگی معیارها با استفاده از مرور نظام‌مند منابع کتابخانه‌ای و همچنین تحلیل‌های صورت گرفته از مرحله دسته‌بندی آن‌ها (ادغام برخی معیارها به عنوان ویژگی‌های تبیین‌کننده معیارهای اصلی)، تعیین شد. در جدول ۲ معیارهای

ارزیابی ارزش‌های میراثی پیشنهادی تحقیق حاضر، در قالب دسته‌بندی گروه‌های اصلی، ارزش‌ها و زیرارزش‌ها، به همراه ویژگی‌های تبیین‌کننده آن‌ها قابل مشاهده است.

جدول ۲. معیارهای ارزیابی ارزش‌های میراثی پیشنهادی تحقیق حاضر، در قالب دسته‌بندی گروه‌های اصلی، ارزش‌ها و زیرارزش‌ها، به همراه ویژگی‌های

تبیین‌کننده

گروه	ارزش	زیرارزش	ویژگی
شکل و کالبد	اصالت	-	میزان اعتماد و اعتبار اثر از طریق حفظ و تداوم ویژگی‌های اصلی و ذاتی آن از جمله مواد، ساختار، طراحی، عملکرد و موقعیت مکانی
	تمامیت	-	کلیت و یکپارچگی اثر با حفظ عناصر اصلی و ارزشمند، لایه‌های معنادار تغییر و پستی‌ای زمان، و همچنین هویت و اهمیت فرهنگی
معماری	شکلی		کیفیت منحصربه‌فرد نظام ساخت و ترکیب اجزا، مبتنی بر فنون، دانش و نمادهای سازه‌ای
	فضایی		تناسبات، مقیاس، دیاگرام فضایی و اتمسفر فضا
	فناورانه		میزان استفاده از مهارت در روش‌های ساخت و ساز و سامانه‌ها و همچنین میزان مرغوبیت مصالح به‌کاررفته و تضمین دوام آن‌ها با بهره‌گیری از شیوه‌های حفاظت ماهرانه
تپولوژی	خلاقانه		میزان برخورداری اثر از نوآوری در طراحی یا جزئیات زیبایی‌شناسی و همچنین روش‌های فنی یا مهندسی یا مصالح با نمایش نبوغ فنی در دوره تاریخی خود نسبت به نمونه‌های مشابه
			میزان تطابق اثر با ویژگی‌های شاخص نوع ساختمانی خاص و زمینه تاریخی، فرهنگی و جغرافیایی‌اش؛ شامل وفاداری به عملکرد اصلی، رعایت ویژگی‌های فضایی، محیطی و بصری
هنری-زیبایی‌شناسی	هنری-	-	جزئیات طراحی، تزئینات و سایر عناصر جذاب تعیین‌کننده هویت هنری و زیبایی کلی اثر
	زیبایی‌شناسی		
اجتماعی-فرهنگی	نادر بودن	-	کمیابی و استثنایی بودن در میان روش‌های ساخت یا سایر بناهای هم‌دوره
	تازگی	-	نمایانگر تازگی به عنوان وجودی کامل و بدون فرسودگی (حس تاریخ‌مندی و زندگی در زمان خود)
فرهنگی	هویت	-	قدرت اثر در بازنمایی آداب، سنت‌ها، باورها و شیوه‌های زندگی فرهنگی بومی و همچنین هویت ملی و فردی
	مذهبی/معنوی	-	نقش عناصر ملموس و ناملموس میراث در انتقال، بیان و تداوم ایمان و معنابخشی به حیات انسانی، با تکیه بر اهمیت آن برای هویت معنوی و انسجام جوامع دینی
نمادین	نمادین	-	قدرت اثر در بازنمایی و تجسم باورها و معناهای مشترک در ذهن و احساسات افراد یا جامعه (بازنمایی و تجسم معناهای مشترک)
یادبودی	یادبودی	-	قدرت یک اثر در حفظ و انتقال یاد، خاطره یا رویدادهای مهم تاریخی، اجتماعی یا فرهنگی
	سیاسی	-	نقش اثر در ساختار قدرت، مشروعیت سیاسی و ایدئولوژیک
احساسی	احساسی	اعجاب	توانایی اثر در برانگیختن حس شگفتی، تحسین یا حیرت در مخاطب، ناشی از ویژگی‌هایی چون عظمت، ظرافت فوق‌العاده، مهارت فنی برجسته یا مقیاس غیرمنتظره
نوستالژیک	نوستالژیک		توانایی اثر در برانگیختن حس مثبت با بار عاطفی تلخ و شیرین، شامل محبت، غرور، امید و پیوند عمیق میان گذشته و حال با یادآوری خاطرات و هویت فردی یا جمعی
زمینه محیطی	حس مکان		قابلیت اثر در ایجاد حس تعلق و وابستگی به مکان
	مکانی	-	اهمیت ناشی از موقعیت خاص اثر در ارتباط با مجموعه شهری یا مجاورت با سایر آثار ارزشمند
	محیط طبیعی (منظر)	-	هارمونی اثر با محیط طبیعی اطراف و یا استفاده از رویکردهای زیست‌محیطی

محیط ساخته شده -	عناصر، فضاها و بناهای مصنوع شکل دهنده بستر فرهنگی و کالبدی اثر (شهری)
اطلاع تاریخی اتی -	توان اثر در انتقال، تجسم یا برانگیختن ارتباط یا واکنشی نسبت به گذشته و یا بازتاب و روایت تحولات تاریخی، اجتماعی، فرهنگی و معماری
قدمت -	ایجاد اهمیت از طریق افزایش سن اثر و تمایز آن در مقایسه با تازه بودن
شواهدی-اسنادی -	قابلیت اثر در ارائه مدارک و شواهد معتبر برای انجام یا انتقال پژوهش‌های رسمی و غیررسمی
علمی -	بازتاب‌دهنده قابلیت اثر در ارائه دانش و فهم علمی از سنت‌ها، فناوری‌ها و تحولات فرهنگی (مخاطب متخصص)
آموزشی -	توانایی یک بنا یا اثر در فراهم کردن امکان یادگیری درباره گذشته، فرهنگ، جامعه و تحولات تاریخی (مخاطب عمومی)
اقتصادی -	قابلیت اثر در پشتیبانی از الگوهای مختلف سکونت و شرایط بهره‌برداری (راحتی، کارایی و کیفیت استفاده)
دی -	زیست
کاربر -	توانایی اثر در تطبیق با کاربری‌های جدید، همراه با حفظ دسترسی‌پذیری برای همه گروه‌ها
دی -	ذیری
اقتصادی -	مصرفی
دی -	غیر مصرفی
اقتصادی -	بازاری
گردشگری -	توانمندی اثر در جذب گردشگران و ایجاد فرصت‌های اقتصادی و فرهنگی از طریق گردشگری

تعیین وزن معیارهای ارزیابی ارزش‌های میراث

پس از پاسخگویی به مقایسات زوجی توسط خبرگان، و رسیدن به نرخ ناسازگاری کوچکتر از ۰.۱ برای تمامی معیارها، یافته‌های حاصل از این مرحله نشان داد که در میان گروه‌های اصلی، گروه شکل و کالبد با وزن ۰.۳۷۶ بالاترین رتبه را کسب کرده است. این نتایج نشان می‌دهد که از دیدگاه خبرگان، کیفیت کالبدی و ساختاری بنا نقش محوری در حفظ و انتقال ارزش‌های میراثی دارد. در این گروه، ارزش‌های اصالت و تمامیت به ترتیب با اوزان ۰.۱۳۴ و ۰.۰۹ بیشترین سهم را به خود اختصاص داده‌اند. ارزش معماری با وزن ۰.۰۶۹ در جایگاه بعدی قرار گرفته و بیشترین سهم آن مربوط به زیرارزش فضایی با وزن ۰.۰۲۴ است.

گروه اجتماعی-فرهنگی با وزن ۰.۲۸۳ در رتبه دوم جای گرفته است. در این گروه، ارزش هویت (۰.۰۷۹) بیشترین سهم را داراست. پس از آن، ارزش‌های مذهبی- معنوی (۰.۰۶۵) و نمادین (۰.۰۵۵) در مراتب بعدی قرار دارند. ارزش احساسی (۰.۰۱۵) که شامل زیرارزش‌های حس مکان (۰.۰۰۹)، نوستالژیک (۰.۰۰۴) و اعجاب (۰.۰۰۲) است، کمترین سهم را در این گروه داراست. وزن پایین این ارزش را می‌توان به ماهیت ذاتی، فردمحور و وابسته به تجربه شخصی آن نسبت داد؛ و همچنین اندازه‌گیری آن نسبت به ابعاد کالبدی، تاریخی یا اقتصادی با چالش بیشتری همراه است.

گروه زمینه (۰.۱۹۹) با ترکیب وزن ارزش‌های زیرمجموعه خود، شامل موقعیت مکانی (۰.۱۲۱)، محیط طبیعی یا منظر (۰.۰۴۵) و محیط ساخته‌شده یا شهری (۰.۰۳۷)، جایگاهی بالاتر از گروه‌های اطلاعاتی و اقتصادی-کاربردی کسب کرده است و بدین ترتیب بر نقش برتر خود نسبت به جنبه‌های دانشی و ابزاری میراث، تأکید می‌نماید.

گروه اطلاعاتی با وزن ۰.۰۹۷ در رتبه بعدی قرار گرفته است. بیشترین سهم در این گروه مربوط به ارزش تاریخی (۰.۰۳۷) است. این ارزش اهمیت پیوند با گذشته را که ماهیت یک اثر میراثی است، برجسته می‌کند. ارزش‌های قدمت (۰.۰۲۶)، شواهدی-اسنادی (۰.۰۲۰)، علمی (۰.۰۱۰) و آموزشی (۰.۰۰۵) به ترتیب در مراتب بعدی قرار گرفته و به‌عنوان جنبه‌هایی مؤثر جهت، پژوهش و مستندسازی آثار میراثی، در گروه اطلاعاتی ایفای نقش می‌کنند.

در نهایت، گروه اقتصادی-کاربردی با وزن ۰.۰۴۵ کمترین جایگاه را در میان گروه‌های اصلی داراست. این امر با اولویت‌بندی سیاست‌های حفاظتی همسو است، جایی که حفظ اصالت، هویت و معانی فرهنگی در اولویت قرار دارد و ملاحظات اقتصادی یا عملکردی بیشتر نقش پشتیبان ایفا می‌کنند. در این گروه، ارزش عملکردی (۰.۰۱۹) با زیرارزش‌های قابلیت زیست (۰.۰۱۳) و انعطاف‌پذیری (۰.۰۰۷) بیشترین سهم را دارد. ارزش اقتصادی (۰.۰۱۵) با زیرارزش‌های مصرفی (۰.۰۱۱) و غیر مصرفی (۰.۰۰۴) در جایگاه بعدی قرار گرفته و ارزش گردشگری در همین گروه، با وزن ۰.۰۱۰ بدون دارا بودن زیرارزش‌ها، کمترین سهم را به خود اختصاص داده است. ترکیب وزن‌های گروه‌ها، ارزش‌ها و زیرارزش‌های ارائه‌شده، به تفکیک در جدول ۳ ارائه شده است.

جدول ۳. ترکیب وزنی معیارهای ارزیابی ارزش‌های میراث در پژوهش حاضر

گروه	وزن	ارزش	وزن	زیرارزش	وزن
شکل و کالبد	۰.۳۷۶	اصالت	۰.۱۳۴		
		تمامیت	۰.۰۹۰		
معماری	۰.۰۶۹	فضایی	۰.۰۲۴		
		شکلی	۰.۰۲۰		
		فناورانه	۰.۰۱۶		
		خلاقانه	۰.۰۰۶		
		تئپولوژی	۰.۰۰۴		
هنری- زیبایی‌شناسی	۰.۰۴۴	نادربودن	۰.۰۲۵		
		تازگی	۰.۰۱۵		
	۰.۰۷۹	هویت	۰.۰۶۵		
		مذهبی- معنوی	۰.۰۵۵		
		نمادین	۰.۰۴۵		
		یادبودی	۰.۰۲۴		
		سیاسی	۰.۰۱۵		
اجتماعی - فرهنگی	۰.۰۰۹	احساسی	۰.۰۰۹	حس مکان	۰.۰۰۹
			۰.۰۰۴	نوستالژیک	۰.۰۰۴
			۰.۰۰۲	اعجاب	۰.۰۰۲
زمینه	۰.۱۹۹	موقعیت مکانی	۰.۱۲۱		
		محیط طبیعی (منظر)	۰.۰۴۵		
		محیط ساخته‌شده (شهری)	۰.۰۳۷		
اطلاعاتی	۰.۰۹۷	تاریخی	۰.۰۳۷		
		قدمت	۰.۰۲۶		
		شواهدی-اسنادی	۰.۰۲۰		

		۰.۰۱۰	علمی		
		۰.۰۰۵	آموزشی		
۰.۰۱۳	قابلیت زیست	۰.۰۱۹	عملکردی	۰.۰۴۵	اقتصادی-کاربردی
۰.۰۰۷	انعطاف پذیری				
۰.۰۱۱	مصرفی	۰.۰۱۵	اقتصادی		
۰.۰۰۴	غیر مصرفی				
		۰.۰۱۰	گردشگری		

نتیجه گیری

تعیین معیارهای ارزیابی ارزش‌های میراث در بناهای تاریخی، با اتکا به سه مرحله مشخص شده در پژوهش حاضر شامل (۱) شناسایی معیارها، (۲) دسته‌بندی آن‌ها در یک ساختار سه‌سطحی شامل گروه‌ها، ارزش‌ها و زیرارزش‌ها و (۳) تبیین ویژگی‌هایشان به منظور شفافیت و جلوگیری از ابهام در تعاریف، منجر به تدوین چارچوبی جامع برای ارزیابی چندبعدی اهمیت میراثی بناهای تاریخی شد.

در جمع‌بندی فرایند شناسایی و سازمان‌دهی ۴۳ معیار شناسایی شده، دسته‌بندی نهایی در قالب پنج گروه اصلی شامل «شکل و کالبد»، «اجتماعی-فرهنگی»، «زمینه (بافت)»، «اطلاعاتی» و «اقتصادی-کاربردی» شکل گرفت. گروه‌بندی اصلی به‌گونه‌ای سامان‌دهی شد که گستره‌ی کامل مؤلفه‌های مؤثر بر اهمیت میراثی بنا را پوشش دهد و از این طریق از محدودیت‌های رویکردهای پیشین، عبور نماید. در این چارچوب، ارزش‌های وابسته و زیر هر گروه در جای خود واقع شدند. این ساختار پیشنهادی با رویکردهای نوین در ادبیات ارزش‌گذاری میراث هم‌راستا است؛ جایی که تلاش می‌شود میان ارزش‌های عینی و ذهنی، معانی فرهنگی و کارکردهای معاصر، و نیز میان ارزش‌های پایدار و ارزش‌های مبتنی بر مصرف، پیوندی تحلیلی برقرار شود و امکان ارزیابی چندبعدی و قابل‌اجرای اهمیت میراثی فراهم گردد.

تحلیل نتایج وزن‌دهی معیارها نشان داد که ارزش‌های کالبدی-شکلی، به‌ویژه اصالت و تمامیت، بیشترین سهم را در اهمیت میراثی بناهای تاریخی دارند؛ امری که بر نقش تعیین‌کننده کیفیت‌های فیزیکی در انتقال و استمرار هویت تاریخی دلالت دارد. در کنار آن، ارزش‌های اجتماعی-فرهنگی و زمینه‌ای نقش تقویتی در تثبیت پیوند میان بنا و جامعه ایفا می‌کنند، در حالی که ارزش‌های اطلاعاتی و اقتصادی-کاربردی از اولویت کمتری برخوردارند. این الگو بیانگر جهت‌گیری مداخلات حفاظتی به‌سوی صیانت از کالبد، معنا و هویت اثر پیش از ملاحظات عملکردی یا بهره‌وری اقتصادی است.

این پژوهش به ضرورت عملی تدوین فهرستی ساختاریافته از ارزش‌های میراثی در قالب یک دسته‌بندی شامل گروه‌ها، ارزش‌ها و زیرارزش‌ها پاسخ می‌دهد و آن را به مرجع و ابزاری کارآمد برای تحلیل و تصمیم‌گیری پیش از مداخلات حفاظتی بدل می‌سازد. چنین چارچوبی امکان ارزیابی منسجم و قابل‌مقایسه را میان نمونه‌های مختلف فراهم می‌کند و می‌تواند توسط طیف متنوعی از ذی‌نفعان از متخصصان و کارشناسان تا فعالان حوزه میراث و حتی کاربران غیرحرفه‌ای به کار برده شود. افزون‌براین، رویکرد مطرح‌شده، با ضرورت ایجاد تداوم معنادار میان گذشته، حال و آینده سازگار است؛ ضرورتی که در بستر تحولات گسترده زیست‌محیطی و اجتماعی سال‌های اخیر بیش از پیش برجسته شده است.

مشارکت نویسندگان

در نگارش این مقاله تمامی نویسندگان نقش یکسانی ایفا کردند.

تشکر و قدردانی

از تمامی کسانی که در طی مراحل این پژوهش به ما یاری رساندند تشکر و قدردانی می‌گردد.

تعارض منافع

در انجام مطالعه حاضر، هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.

حمایت مالی

این پژوهش حامی مالی نداشته است.

موازن اخلاقی

در انجام این پژوهش تمامی موازن و اصول اخلاقی رعایت گردیده است.

خلاصه مبسوط

Extended Abstract

Introduction

Architectural heritage represents one of the most tangible manifestations of cultural identity, historical continuity, and collective memory, serving as a bridge between past, present, and future generations. The conservation of historic buildings has evolved significantly over time, shifting from a purely material preservation approach toward a value-based paradigm emphasizing the identification and safeguarding of intrinsic and associative values embedded in heritage assets. This evolution reflects the growing recognition that heritage significance is not limited to physical fabric alone but encompasses multiple dimensions including symbolic, social, historical, informational, and economic meanings attributed by individuals and communities. The conceptualization of heritage value as a central principle in conservation practice has been consistently emphasized throughout the history of architectural preservation, highlighting its essential role in evaluating the importance and authenticity of heritage assets and guiding appropriate conservation interventions (1, 2). The emergence of value-based conservation approaches in recent decades has further reinforced the need for systematic evaluation frameworks capable of identifying, categorizing, and prioritizing diverse heritage values, thereby ensuring informed decision-making and sustainable preservation outcomes (3, 4).

The theoretical foundations of heritage value classification can be traced to early twentieth-century scholarship, particularly the work of Alois Riegl, who introduced one of the first systematic typologies of heritage values by distinguishing between

commemorative values and present-day values, including historical, artistic, functional, and novelty values (16). Subsequent international conservation charters and scholarly contributions expanded these classifications, recognizing heritage value as a multidimensional construct encompassing aesthetic, social, historical, informational, and economic components. For instance, early conservation documents such as the Athens Charter identified historical, artistic, and scientific values as fundamental attributes of heritage assets (14), while later frameworks emphasized social and cultural meanings, intangible heritage, and community-based interpretations of significance. Over time, heritage value assessment has increasingly incorporated broader perspectives, including symbolic associations, social identity, economic benefits, and educational importance, reflecting the dynamic and evolving nature of heritage perception and interpretation (21, 23). These developments highlight the necessity of adopting comprehensive and adaptable frameworks capable of addressing both tangible and intangible dimensions of heritage significance.

Despite the extensive body of literature on heritage value classification, many existing studies rely on predefined typologies or limited sets of criteria, often without systematically identifying all relevant dimensions or determining their relative importance. This limitation has resulted in fragmented evaluation models that fail to fully capture the complexity and multidimensionality of heritage value assessment. Furthermore, heritage values are inherently dynamic and context-dependent, influenced by cultural, temporal, and stakeholder-specific perspectives, which underscores the need for flexible yet structured evaluation methodologies capable of integrating diverse viewpoints and evolving interpretations (20, 26). Recent research has attempted to expand value typologies by incorporating environmental, cultural, and functional considerations; however, many of these approaches still lack systematic weighting mechanisms necessary for prioritizing conservation interventions and resource allocation (9). Consequently, there remains a critical need for comprehensive evaluation frameworks that not only identify and classify heritage values but also determine their relative significance through objective and structured methodologies.

Addressing these gaps, the present study aims to identify, classify, and assign relative weights to the criteria used in assessing heritage values in historic buildings. By integrating qualitative content analysis with quantitative decision-making techniques, the study seeks to develop a hierarchical evaluation framework capable of capturing the multidimensional nature of heritage value while enabling systematic prioritization. This approach responds directly to longstanding challenges in heritage conservation, including the lack of comprehensive classification systems and the absence of weighting mechanisms that reflect the relative importance of different value dimensions. By providing a structured and evidence-based framework, the study contributes to advancing value-based conservation practices and enhancing decision-making processes in the preservation of historic buildings.

Methods and Materials

This study adopted a mixed-method research design combining qualitative content analysis and quantitative multi-criteria decision-making techniques to identify, classify, and prioritize heritage value assessment criteria in historic buildings. The research process was conducted in two main phases. In the first phase, a qualitative content analysis was performed to identify heritage value criteria through a systematic review of relevant academic literature, conservation documents, and scholarly publications. Snowball sampling was employed to ensure comprehensive coverage of relevant sources, beginning with key foundational references and subsequently examining related and cited works until theoretical saturation was achieved. This process resulted in the identification of a comprehensive set of heritage value criteria representing multiple dimensions of heritage significance.

Following identification, the extracted criteria were analyzed and organized into a hierarchical structure consisting of three levels: main groups, values, and sub-values. Conceptual similarities and functional relationships among criteria were examined to eliminate redundancy and ensure clarity in classification. This hierarchical framework was designed to provide a structured representation of heritage values, enabling systematic analysis and facilitating subsequent quantitative evaluation.

In the second phase, the relative importance of the identified criteria was determined using the Analytic Hierarchy Process (AHP), a widely used multi-criteria decision-making method. A panel of fifteen experts in architecture, heritage conservation, and related disciplines participated in the evaluation process. Pairwise comparison questionnaires were developed using a nine-point scale, allowing experts to assess the relative importance of each criterion. The collected data were analyzed to calculate consistency ratios, and only responses with acceptable consistency levels were included in the final analysis. The geometric mean method was used to aggregate expert judgments, and normalized weights were calculated to determine the relative significance of each group, value, and sub-value.

Findings

The qualitative analysis resulted in the identification of 43 heritage value assessment criteria, which were organized into five main groups: form and physical fabric, socio-cultural, contextual, informational, and economic–functional. These groups collectively represent the multidimensional nature of heritage significance and encompass both tangible and intangible aspects of historic buildings. Among the identified criteria, artistic-aesthetic values were the most frequently referenced in the literature, highlighting their central role in defining heritage identity and architectural significance. Socio-cultural values also demonstrated high frequency, reflecting the importance of heritage in shaping collective identity and cultural continuity.

The quantitative analysis using AHP revealed significant differences in the relative importance of the five main value groups. The form and physical fabric group received the highest weight (0.376), indicating that experts consider physical authenticity, integrity, and architectural characteristics as the most critical factors in heritage value assessment. Within this group, authenticity and integrity emerged as the most influential criteria, emphasizing the importance of preserving original materials, design, and structural coherence.

The socio-cultural group ranked second with a weight of 0.283, highlighting the importance of identity, symbolic meaning, spiritual associations, and collective memory in heritage evaluation. The contextual group ranked third with a weight of 0.199, demonstrating the significance of location, environmental harmony, and urban context in shaping heritage value. The informational group received a weight of 0.097, reflecting the importance of historical, scientific, and educational attributes in understanding heritage significance.

The economic–functional group received the lowest weight (0.045), indicating that economic and functional considerations, although relevant, are less influential in determining heritage value compared to physical, cultural, and contextual factors. These findings demonstrate that heritage value assessment prioritizes intrinsic and cultural attributes over economic utility, emphasizing the importance of preserving authenticity and meaning.

Discussion and Conclusion

The findings of this study demonstrate that heritage value assessment is inherently multidimensional and requires a comprehensive evaluation framework capable of integrating physical, cultural, contextual, informational, and economic considerations. The identification of five main value groups and their hierarchical organization provides a structured and systematic approach for assessing heritage significance in historic buildings. The results highlight the central importance of physical authenticity and integrity, confirming that the preservation of original materials, architectural features, and structural coherence remains the primary foundation of heritage conservation.

The prominence of socio-cultural values further emphasizes the role of heritage as a carrier of identity, memory, and cultural meaning, reinforcing the need to consider intangible associations alongside tangible attributes. Contextual values, including environmental integration and spatial relationships, also play a significant role in shaping heritage significance, underscoring the importance of preserving not only individual buildings but also their broader urban and environmental contexts.

The relatively lower importance assigned to economic and functional values suggests that heritage conservation should prioritize intrinsic cultural and historical significance rather than economic utility alone. This finding aligns with contemporary conservation principles that emphasize authenticity, identity, and cultural continuity as primary objectives. The proposed hierarchical framework offers a practical and adaptable tool for heritage professionals, enabling systematic evaluation, prioritization, and decision-making in conservation planning.

Overall, the study contributes to advancing heritage conservation practice by providing a comprehensive and structured model for assessing heritage value. The integration of qualitative identification and quantitative weighting enhances the objectivity and reliability of heritage evaluation processes. This framework can support conservation professionals, policymakers, and stakeholders in making informed decisions that balance preservation priorities with contemporary needs while ensuring the long-term protection of historic buildings and their cultural significance.

References

- Pahlavanzadeh L. Regeneration and Conservation of Capabilities and Values of Contemporary Iranian Industrial Architectural Heritage. Isfahan: Art University of Isfahan; 2018.
- Rahimzadeh M, Najafi M, editors. The Role of Understanding Intrinsic Values of Historical Works in the Restoration Process. Proceedings of the First Conference on Recognizing and Introducing Advantages and Capacities for Restoration and Exploitation of Historical and Cultural Places; 2010.
- Olukoya OA. Framing the values of vernacular architecture for a value-based conservation: A conceptual framework. Sustainability. 2021;13(9):4974.
- Ghalehnoee M, Pirbabayi M, Soltan Ahmadi A, Mohsen Haghighi N. Investigation of Prioritizing Architectural and Urban Heritage Values of Naqsh-e Jahan Square Complex in Isfahan. Restoration and Architecture of Iran. 2018(16).
- Vargas C, Mora M. About the Validity of Alois Riegl's The Modern Cult of Monuments. Journal of Architectural Conservation. 2022;28(3):183-96.
- Naziri Z, Fadaei Nezhad S. Typology of Modern Heritage Values. Journal of Fine Arts: Architecture and Urban Planning. 2022;27(2):21-32.
- Veldpaus L, Roders AP. Learning from a legacy: Venice to Valletta. Change over time. 2014;4(2):244-63.
- Imani F, Tahbaz M, Shahin H. Developing a Heritage Significance Assessment Framework for Energy Efficiency Action Scenarios in Iranian Historical Buildings. Journal of Fine Arts: Architecture and Urban Planning. 2025;30(1):7-21.
- Zammit N, Bianco L. Computation of heritage values: Towards a holistic method to assess built heritage. Heritage and Sustainable Development. 2022;4(2):101-10.
- Dehkhoda AA. Dehkhoda Intermediate Dictionary: Tehran University Press and Publication Institute; 2006.
- Jokilehto J. International charters on urban conservation: some thoughts on the principles expressed in current international doctrine. City & time. 2007;3(3):23-42.
- Jokilehto J. A History of Architectural Conservation: Rozaneh; Cultural Heritage and Tourism; Parseh Foundation; 2008.
- Icomos. The Australia ICOMOS Charter for Places of Cultural Significance. 1999.
- Icomos. The Athens Charter for the Restoration of Historic Monuments. Athens 1931.
- Viñas SM. Contemporary theory of conservation. Studies in Conservation. 2002;47(sup1):25-34.
- Riegl A. Der Moderne Denkmalkultus, Sein Wesen, Seine Entstehung (Vienna, 1903). Translated by KW Forster and D. Ghirardo, 'The Modern Cult of Monuments: Its Character and Origin. Oppositions. 1903;25:20-51.
- Johnston C, editor What is Social Value? A Discussion Paper. Paper presented at the Technical Publications; 1992.
- Icomos. Approaches for the Conservation of Twentieth-Century Cultural Heritage: Madrid-New Delhi Document. Madrid 2017.
- Lamprakos M. Riegl's "Modern Cult of Monuments" and The Problem of Value. Change over time. 2014;4(2):418-35.
- De la Torre M. Values and heritage conservation. Heritage & Society. 2013;6(2):155-66.
- Bandarín F, Van Oers R. The historic urban landscape: managing heritage in an urban century: John Wiley & Sons; 2012.
- Taylor K. The Historic Urban Landscape paradigm and cities as cultural landscapes. Challenging orthodoxy in urban conservation. Landscape Research. 2016;41(4):471-80.
- Mason R. Assessing values in conservation planning: methodological issues and choices. Assessing the values of cultural heritage. 2002. p. 5-30.

24. Mason R. Theoretical and practical arguments for values-centered preservation. CRM: the journal of heritage stewardship. 2006;3(2):21-48.
25. Mason R, Myers D, de la Torre M. Port Arthur historic site: Port Arthur historic site management authority. A Case Study. Los Angeles: The Getty Conservation Institute; 2003.
26. Fredheim LH, Khalaf M. The significance of values: Heritage value typologies re-examined. International Journal of Heritage Studies. 2016;22(6):466-81.
27. Duval M, Smith B, Hoerlé S, Bovet L, Khumalo N, Bhengu L. Towards a holistic approach to heritage values: a multidisciplinary and cosmopolitan approach. International Journal of Heritage Studies. 2019;25(12):1279-301.
28. Lipe W. Value and meaning in cultural resources. Approaches to the archaeological heritage: a comparative study of world 1984.
29. Frey BS. The evaluation of cultural heritage: Some critical issues. Economic perspectives on cultural heritage: Springer; 1997. p. 31-49.
30. Ashley-Smith J. Risk assessment for object conservation. Oxford: Butterworth-Heinemann; 1999.
31. Throsby D. Economics and Culture. Cambridge: Cambridge University Press; 2001.
32. Hojjat M. Cultural Heritage in Iran: Policies for an Islamic Country. Tehran: Cultural Heritage Organization of Iran, Education Department; 2001.
33. Feilden B. Conservation of historic buildings. Oxford, UK: Elsevier; 2003.
34. Orbasil A. Architectural Conservation: Principles and Practice: Wiley-Blackwell; 2007.
35. Robles LG. A methodological approach towards conservation. Conservation and management of archaeological sites. 2010;12(2):146-69.
36. Lertcharnrit T. Heritage values and meanings in contemporary thailand. Heritage Values in Contemporary Society 2010. p. 279-85.
37. Nejad Ebrahimi A, Pourjafar M, Ansari M, Hanachi P. Value and its Relationship with the Intervention Approach in Cultural-Historical Works. Restoration and Architecture of Iran. 2013;3(6):79-98.
38. Masoud S, Eshrati P, Feizi M, Einifar A. Developing a Conceptual Framework of Value in Interior Architecture Redesign for Adaptive Reuse of Valuable Buildings Case Study: Qasr Prison as a Museum Garden. Journal of Fine Arts: Architecture and Urban Planning. 2019;24(3):97-110.
39. Meskin A. Aesthetic Value. Encyclopedia of Quality of Life and Well-Being Research 2020. p. 76-8.
40. De la Torre M. Assessing the values of cultural heritage: Getty conservation institute; 2002.
41. Landorf C. Cultural value and sustainable development: a framework for assessing the tourism potential of heritage places. Feasible Management of Archaeological Heritage Sites Open to Tourism 2019. p. 7-19.
42. Park HY, Stephenson M. A critical analysis of the symbolic significance of heritage tourism. International Journal of Excellence in Tourism, Hospitality and Catering. 2007;1(2):1-41.
43. Pearson M, Sullivan S. Looking after heritage places: The basics of heritage planning for managers, landowners and administrators: Melbourne Univ. Publishing; 1995.
44. Jones S. Wrestling with the social value of heritage: Problems, dilemmas and opportunities. Journal of community archaeology & heritage. 2017;4(1):21-37.
45. Taher Tolou Del MS, Saleh Sedghpour B, Kamali Tabrizi S. The semantic conservation of architectural heritage: the missing values. Heritage Science. 2020;8(1):70.
46. Throsby D, editor Cultural capital and sustainability concepts in the economics of cultural heritage. Paper presented at the Economics of Cultural Heritage; 2002.
47. Feilden B, Jokilehto J. Management guidelines for world cultural heritage sites 1998.
48. Roslan R, Said SY. Elements in Assessing the Architectural Characteristics of Heritage Buildings. Environment-Behaviour Proceedings Journal. 2020;5(SI3):313-8.
49. Abbaszadeh M, Mohammad Moradi A, Amirkabirian A, Aysham M, Soltan Mohammadi A. Presenting a Value-Based Model for Applying Architectural Heritage Values in Selecting Conservation Methods Case Study: Takht-e Soleyman World Heritage Site. Restoration and Architecture of Iran. 2018;8(16):125-42.
50. Eberhardt S, Pospisil M. EP heritage value assessment method proposed methodology for assessing heritage value of load-bearing structures. International Journal of Architectural Heritage. 2022;16(11):1621-41.